

Van het aardgas af

Lokale warmtetransitie voor gemeentes

Gemeentes hebben een essentiële rol in de lokale warmtetransitie: het vervangen van het aardgas door een duurzame energiebron voor het verwarmen van huizen, gebouwen en instellingen in de gemeente. Die rol heeft drie aspecten:

- het nemen van een aantal formele besluiten
- het regisseren van het proces waarin deze besluiten samen met alle betrokken partijen (netbeheerders, woningbouwcorporaties, energiecoöperaties, marktpartijen, eigenaren etc.) worden voorbereid
- het behartigen van de eigen, lokale beleidsprioriteiten.

In deze brochure wordt op een schematische wijze het proces beschreven waarlangs gemeenten deze rol kunnen gaan invullen en is bedoeld voor lokale bestuurders en beleidsambtenaren die een antwoord zoeken op de vraag hoe zij de hun toegewezen regierol in de lokale warmtetransitie kunnen gaan invullen.

COLOFON

Deze brochure is opgesteld door Eric Spaans en Rolf Resink van het bureau KaapZ. Het is een vereenvoudigde versie van een advies van de werkgroep ‘Afwegingskader en Governance van de Warmtetafel’. Dit advies verscheen in augustus 2017. Het bestuursakkoord dat het Rijk, het IPO, de VNG, en de Unie van Waterschappen in februari 2018 met elkaar sloten, bouwt hierop voort. Aan de tafel ‘gebouwde omgeving’ van het Klimaat en Energie-akkoord wordt op dit moment het proces langs deze lijnen verder uitgewerkt. Dat betekent wel dat het proces op onderdelen nog kan veranderen.

Het gebruik en verder verspreiden van deze brochure staat een ieder vrij.

Illustraties (pagina 16 en 17) zijn afkomstig uit het boek *‘Hoe Richt je een Zwerm’* van Eric Spaans, Gemma van der Ploeg en Rolf Resink (Van Duuren - Management 2017).

Ottoland/Cothen, juni 2018.

Inhoud

INLEIDING	5
PROCES IN ÉÉN OOGOPSLAG	7
KIEZEN ENERGIE-INFRASTRUCTUUR	9
IN KAART BRENGEN UITGANGSSITUATIE	11
OPTIES INVENTARISEREN EN VERGELIJKEN	13
PLANNING: SYNTHESE AFWEGINGSLEIDRAAD EN MOMENTUM	15
DOOR SAMEN PLANNEN TE MAKEN ONTSTAAT DRAAGVLAK	17
DE UITEINDELIJKE KEUZE OP WIJK/BUURT NIVEAU	19
COLLECTIEF WARMTENET VERGT EEN TRANSPARANTE MARKTBENADERING	21
TOT SLOT: WAT MOET IK NU GAAN DOEN ALS WETHOUDER....	23

Illustratie uit het rapport: Nieuwe spelregels voor een duurzaam en stabiel energiesysteem, 2015

Inleiding

GROTE OPGAVE

In 2050 is aardgas als belangrijkste bron voor het verwarmen van huizen, gebouwen en instellingen grotendeels vervangen door een andere energiebron. Dat lijkt ver weg, maar de opgave is zo groot (>7 miljoen aansluitingen) dat nu starten met plannen en organiseren echt nodig is.

HOOGSTE CO₂ WINST TEGEN DE LAAGSTE KOSTEN

Hoe de warmtevoorziening in een woning eruit gaat zien, is afhankelijk van veel factoren. De belangen van bewoners en gebruikers, de technische mogelijkheden, de beschikbare duurzame energie-bronnen, de ruimtelijke en maatschappelijke omstandigheden en de financiële consequenties voor alle partijen moeten tegen elkaar worden afgewogen. Daarbij geldt als uitgangspunt dat er gezocht wordt naar oplossingen waarmee tegen de laagste integrale (maatschappelijke) kosten de hoogste winst op het gebied van CO₂ reductie kan worden bereikt.

RAGFIJN SAMENSPEL

De transitie vergt een ragfijn samenspel. Niet alleen tussen de verschillende overheidslagen, maar ook tussen de overheid en al die andere partijen die onmisbaar zijn, zoals de netbeheerders, woningbouwcorporaties, bewoners/ eigenaren en marktpartijen. Een samenspel dat gekenmerkt wordt door een constante wisselwerking tussen deze spelers.

IEDER ZIJN EIGEN ROL

Een dergelijk samenspel is gebaat bij heldere rollen. Gemeentes krijgen op lokaal niveau de rol van regisseur van het proces waarin de belangen tegen elkaar worden afgewogen. En de rol van bevoegd gezag voor enkele belangrijke besluiten. Zij doen dat binnen de kaders die het Rijk en de provincie en de regio hen bieden. De regio's geven in hun regionale energie- en klimaatstrategieën (REKS) richting aan de discussie welke energiebronnen voor de verschillende energiebehoeftes (kracht, mobiliteit, HT-warmte) kunnen worden gebruikt. De optelsom van alle oplossingen die in de verschillende gemeenten wordt gekozen, moet immers wel kloppen met de regionaal, nationaal en soms zelfs internationaal beschikbare duurzame energie.

ONAFHANKELIJKE KENNIS

Een nog op te richten onafhankelijk Expertise Centrum Warmtetransitie (ECW) biedt ondersteuning bij de vraag welke rekenmodellen, criteria en kengetallen in welke situatie gebruikt kunnen worden. Het ECW informeert gemeenten en versnelt het leerproces binnen en tussen gemeenten.

NETBEHEERDERS

Netbeheerders zijn verantwoordelijk voor de betrouwbaarheid en werking van het energiesysteem. Zij beschikken over veel noodzakelijke kennis en informatie die nodig is voor een afgewogen besluitvorming door de gemeente. Zij zijn daarmee één van de belangrijkste sparringpartners. Zij zullen de gemeenten op allerlei verschillende manieren ondersteunen: door de wethouders actief bij te staan, met informatie, kennis, ervaring en zonnig ook met (tijdelijke) capaciteit om bepaalde deskundigheden bij gemeenten aan te vullen

RIJK

PROVINCIE

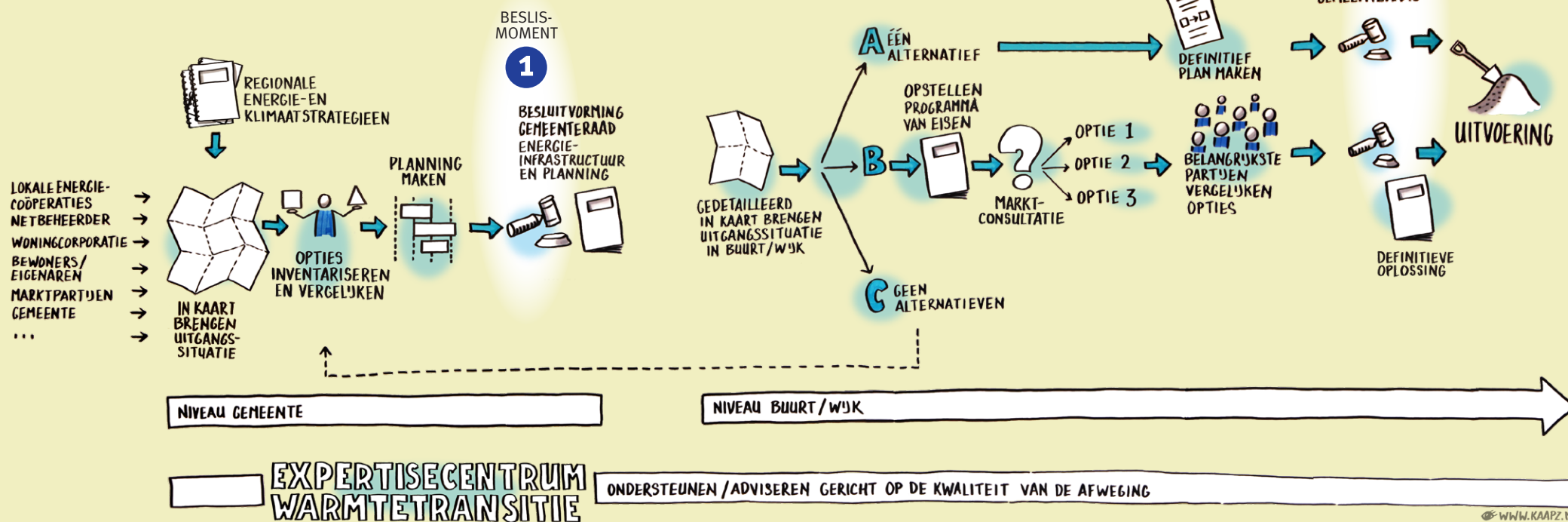
GEMEENTE

KADERS, RICHTLIJNEN EN CONDITIES

- HOE DWINGEN WE TEMPO AF?
- VASTLEGGEN ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN
- HOE WORDT DE AANPASSING AAN DE NETWERKEN BEKOSTIGD?
- HOE WORDEN DE AANPASSINGEN AAN EN IN DE WONING BEKOSTIGD?
- HOE WORDT DE ONRENDABELE TOP IN DE EXPLOITATIE VAN WARMTENETTEN GEDEKT?
- HOE ZORGEN WE VOOR GELIJK SPEELVELD VOOR DE ENERGIEDRAGERS?
- WELKE KEUZEVRIJHEID HEEFT EEN GEBRUIKER STRAKS?
- HOE MAKEN WE DE KOSTEN VOOR GEBRUIKERS BETER VERGELIJKBAAR EN BEINVLOEDBAAR?
- HOE ZORGEN WE ERVOOR DAT VANUIT ENERGETISCH OOGPUNT ZOVEEL ALS MOGELIJK VOOR HET JUISTE DUURZAME ALTERNATIEF WORDT GEKOZEN?

- REGIONALE AFSTEMMING
- STIMULEREN EN MONITOREN VOORTGANG
- TOETSEN OP REGIONALE ASPECTEN

- ZORGT VOOR NOODZAKELIJKE BESLUITEN
- REGISSEERT SAMENSPEL TUSSEN ALLE PARTIJEN OM TE KOMEN TOT GEDRAGEN BESLUIT
- BEWAAKT 'EIGEN' BELEIDSPRIORITEITEN
- BEWAAKT VOORTGANG UITVOERING

Proces in één oogopslag

Het schema hiernaast geeft in grote lijnen het gehele proces van begin ('we moeten iets gaan doen') tot het einde ('er is een vervanger voor aardgas geïmplementeerd en werkend').

AFSPRAKEN OP NATIONAAL NIVEAU

Om gemeenten in de gelegenheid te stellen hun verantwoordelijkheid zo goed als mogelijk in te vullen, is het verstandig om op landelijk niveau afspraken te maken over zaken als:

- het noodzakelijke tempo, zodat aan iedereen duidelijk is dat aardgas op den duur geen alternatief meer vormt voor de verwarming van gebouwen en instellingen
- de verdeling van de kosten voor aanleggen, verwijderen en exploiteren van de energie-infrastructuur
- de wijze waarop aanpassingen in en aan gebouwen en woningen kan worden gefinancierd
- de vrijheidsgraden voor gebruikers en bewoners (krijgen zij onbeperkte keuzevrijheid of is die aan restricties gebonden?)
- het beter vergelijkbaar maken van de kosten (vast, variabel, opslagen, belastingen) voor de gebruiker van van de verschillende energiedragers (elektriciteit, duurzaam gas, warmte)
-

REGIONALE ENERGIE- EN KLIMAATSTRATEGIEËN

Op provinciaal/regionaal niveau wordt een overzicht gemaakt van de beschikbare, duurzame energiebronnen (bestaand en toekomstig) en wordt een indicatie gegeven waaraan deze energiebronnen, gegeven de regionale situatie het beste besteed kunnen worden. Dit geeft inzicht in de vraag over welke energiebronnen (restwarmte, aardwarmte, duurzaam gas of elektriciteit) voor de warmtevraag van de gebouwde omgeving kan worden beschikt.

Het beleid- en besluitvormingsproces wordt waarschijnlijk onderdeel van de beleidscyclus van de omgevingswet.

De verantwoordelijkheid voor de regie over het proces ligt bij de gemeente¹. Die zorgt ervoor dat de belangrijkste partijen op de juiste momenten in het proces hun inbreng hebben, zodat het voorstel waarover de raad uiteindelijk een besluit neemt, kan rekenen op een zo groot mogelijke instemming van de betrokken partijen.

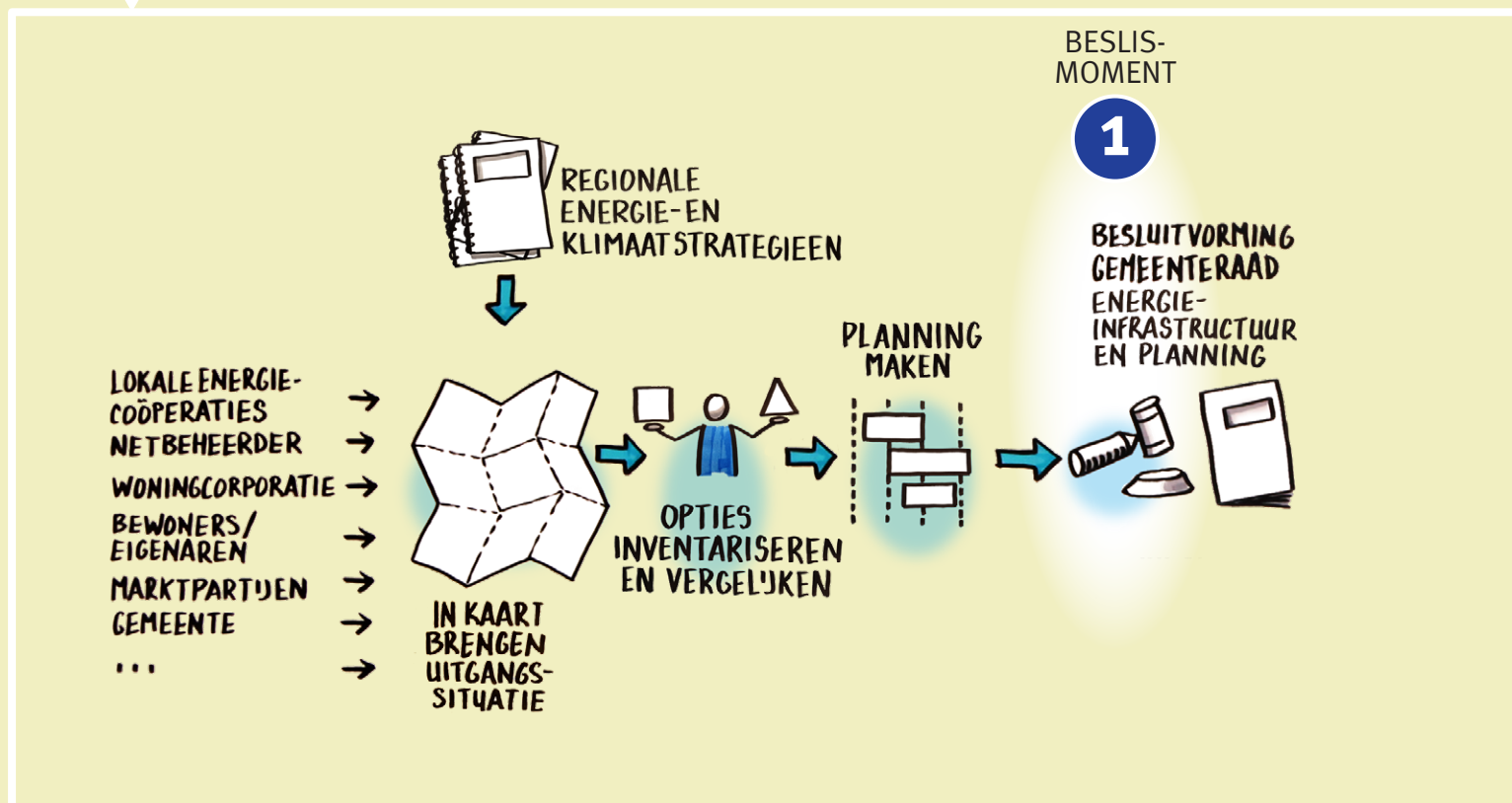
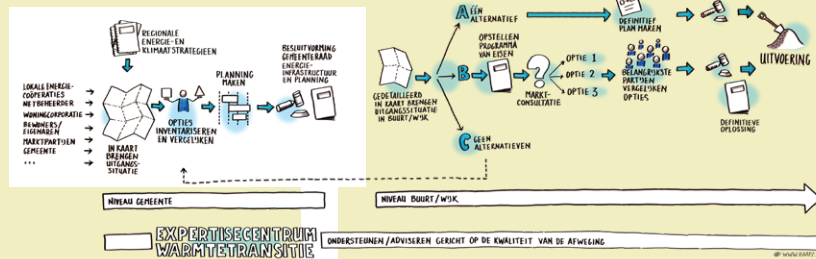
TWEE BESLISMOMENTEN

In het gehele proces van eerste idee t/m definitieve implementatie, onderscheiden we twee belangrijke beslis-momenten:

1. de keuze voor de energie-infrastructuur die in een wijk/buurt komt te liggen en een daarbij horende planning wanneer welke wijk/buurt aan de beurt is
2. en op buurt/wijk (of gedeelte daarvan) niveau: de definitieve keuze op welke manier en door welke partijen in een bepaalde wijk/buurt in de warmtebehoefte zal worden voorzien, gegeven de eerder gemaakte keuze voor de energie-infrastructuur.

¹ Uiteraard kan een gemeente ervoor kiezen om het invullen van deze rol door bijvoorbeeld de regio te laten doen. Vergelijk de werkwijze bij de decentralisaties in het sociaal domein.

BESLISMOMENT 1

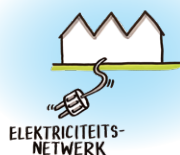
1

Kiezen energie-infrastructuur

VERSCHILLENDE OPTIES

Als aardgas als energiebron is vervangen, zijn er - met de kennis van nu - drie opties voor de energienetwerken in een wijk/buurt (of een deel daarvan)²:

- er zijn wijken met alleen een elektriciteitsnetwerk
- er zijn wijken met een elektriciteitsnetwerk en een collectief warmtenet
- er zijn wijken met een elektriciteitsnetwerk en een net voor duurzaam gas (bijv: biogas, waterstof, niet-fossiel gas).

INFRASTRUCTUUR BEPERKT DE KEUZERUIMTE

De energie-infrastructuur beperkt de keuzeruimte voor het zoeken van een alternatief voor aardgas. Dat kan alleen elektriciteit zijn, via een collectief warmtenet of met behulp van (duurzaam) gas, al dan niet gecombineerd met (elektrische) warmtepompen. De keuze voor een energie-infrastructuur is daarmee een zeer belangrijke.

De gemeenteraad krijgt de verantwoordelijkheid om deze keuze te maken. En bepaalt vervolgens wanneer de energie-infrastructuur wordt aangepast en het aardgas definitief als energiebron verdwijnt.

Daarmee krijgt dit besluit de noodzakelijke democratische legitimatie en bestuurlijk-juridische basis. Een belanghebbende kan in beroep gaan tegen dit besluit.

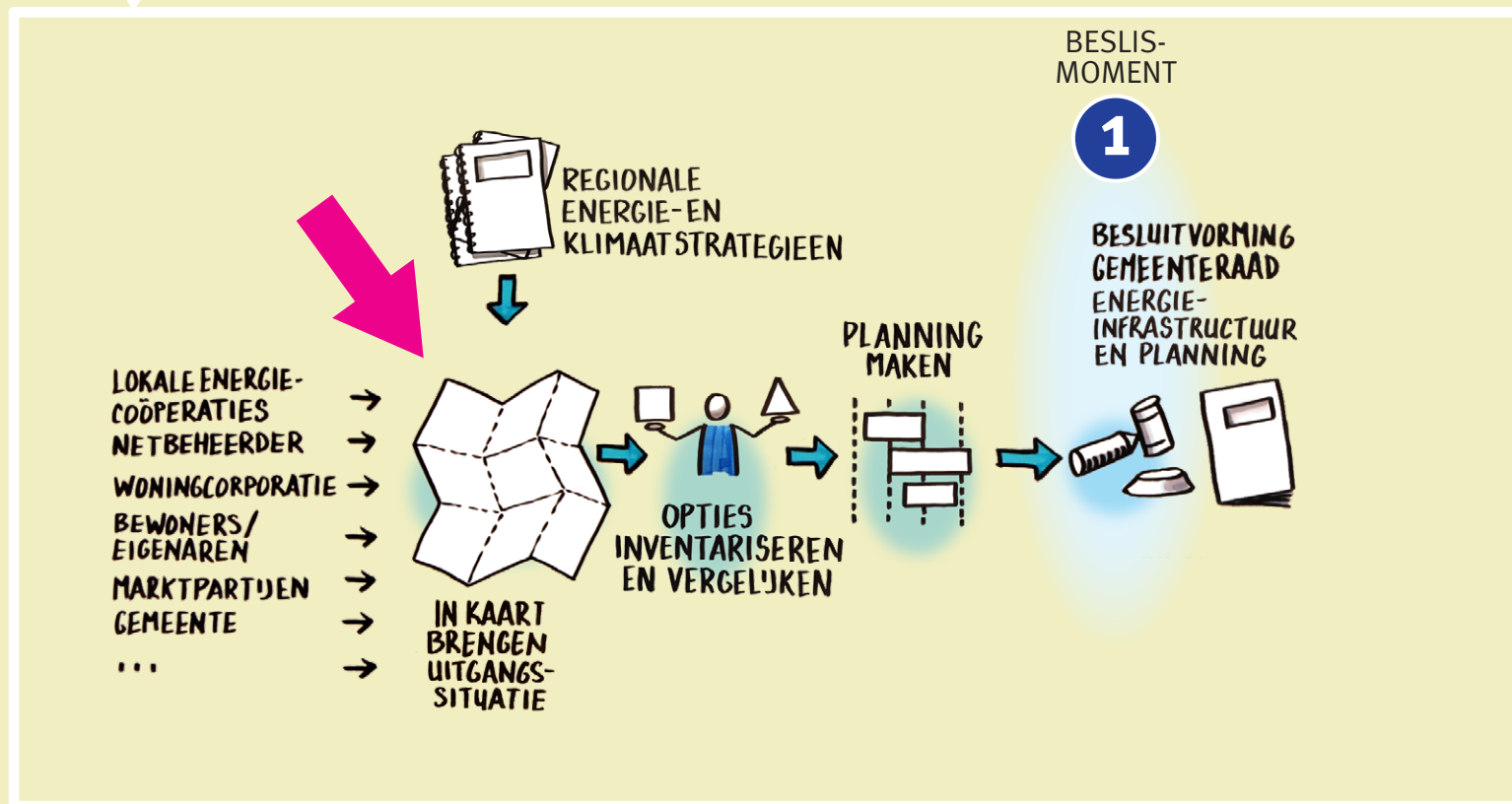
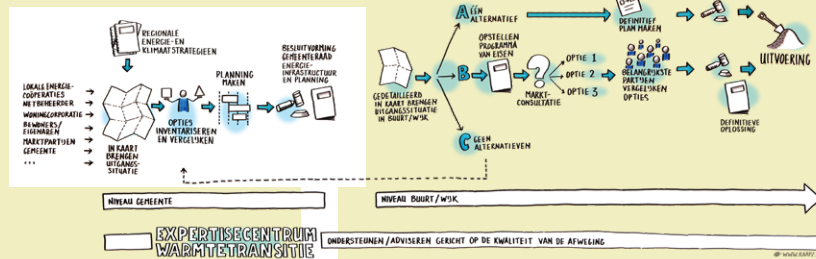
Eenmaal onherroepbaar moeten alle belanghebbende rekening gaan houden met de consequenties van dit besluit.

INBRENG VAN ALLE BELANGRIJKE PARTIJEN

Bij het voorbereiden van dit besluit moeten alle belangrijke partijen zo betrokken worden dat zij het uiteindelijke besluit kunnen ondersteunen of in ieder geval, gegeven de omstandigheden, kunnen aanvaarden: netbeheerders, energieleveranciers, bewoners, woningbouwcorporaties, marktpartijen, lokale energiecoöperaties.

² Gedurende een overgangsfase kan het zijn dat er drie energienetwerken beschikbaar zijn: gas, elektriciteit en warmte. Maar gezien het streven naar de laagste maatschappelijke kosten ligt het voor de hand dat dit van tijdelijke duur zal zijn en dat in de uiteindelijke situatie over het algemeen één van de drie genoemde alternatieven aanwezig is.

BESLISMOMENT 1

In kaart brengen uitgangssituatie

TIJD INVESTEREN AAN HET BEGIN

Voor het krijgen van draagvlak is het essentieel dat van begin af aan alle noodzakelijke informatie gedeeld wordt. Dat vergt veel tijd (en capaciteit!) maar dat verdienen je later altijd terug. De ervaring leert ook, dat de informatie door partijen zelf moet worden aangedragen. Het hebben van een door iedereen gedeeld beeld van de uitgangssituatie is onmisbaar voor het verdere proces.

GEBIED AFBAKENEN

Om later berekeningen (bijv. mbt tot de CO₂ winst, kosten aanpassen energienetwerken) te kunnen maken is het essentieel om het gebied duidelijk af te bakenen: hebben we het over de gehele stad? Een wijk? Een buurt? Of slechts een deel daarvan?

INFORMATIE VERZAMELEN EN DELEN

Binnen dat kader moet vervolgens onder meer de volgende informatie worden verzameld en gedeeld:

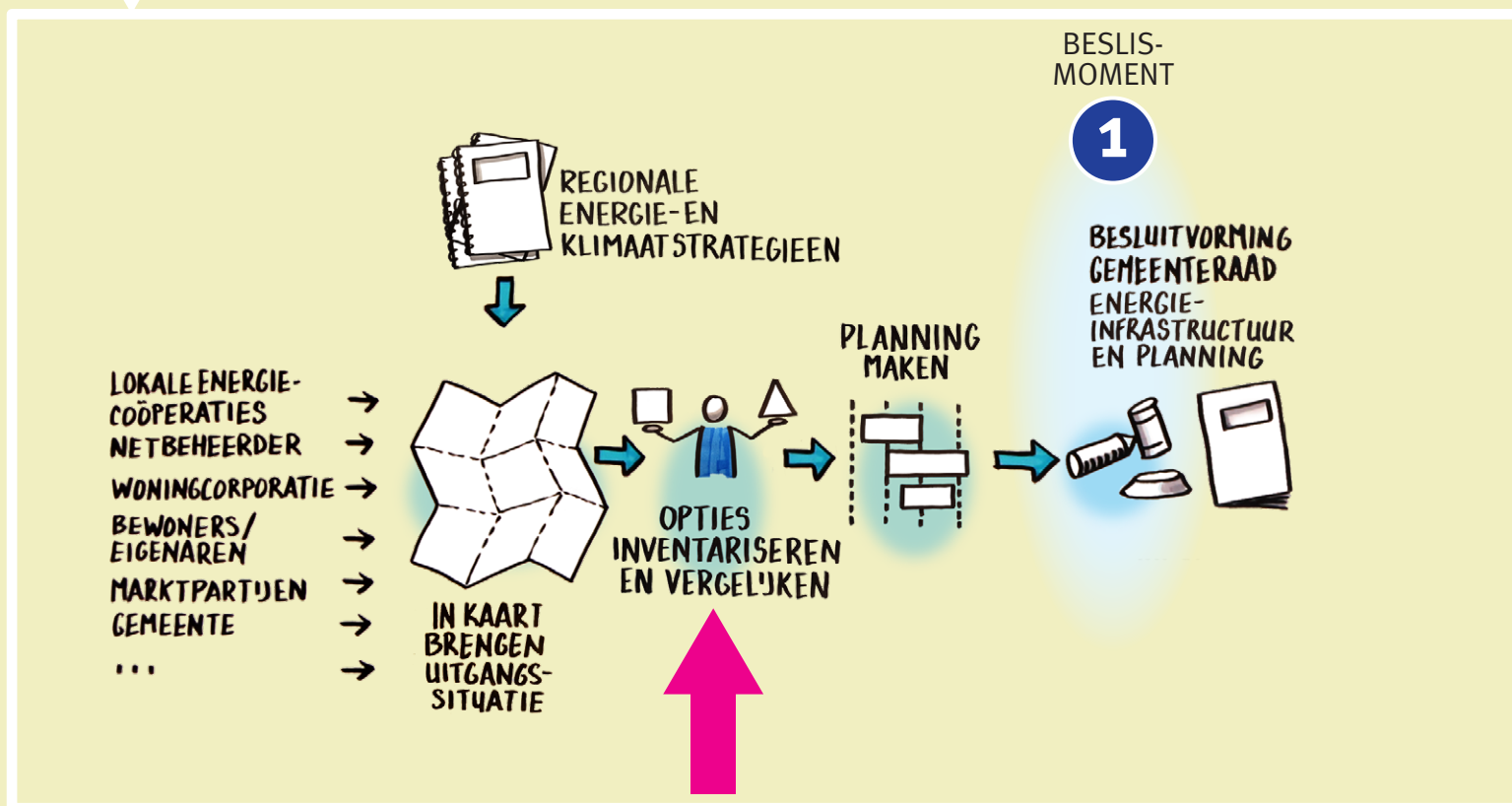
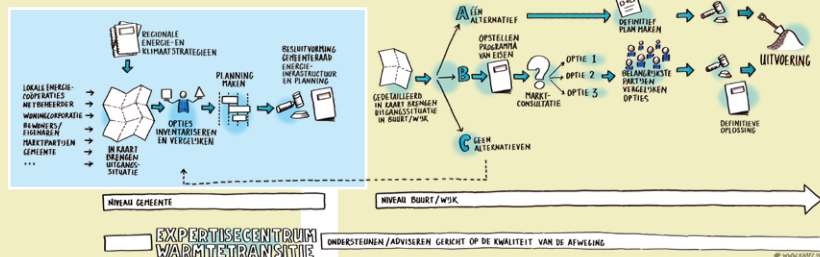
- kenmerken gebouwde omgeving: hoeveel huizen per ha, bouwwijze, ouderdom, eigendomsstructuur etc.
- verwachte ontwikkeling energievraag voor licht, kracht en warmte en de mogelijkheden om via isolatie de warmtevraag te verminderen
- kenmerken aanwezige energie-netwerken en overige nutsvoorzieningen, zoals riolering en waterleidingen: leeftijd, capaciteit, eigendom
- beschikbaarheid van warmtebronnen op basis van de gegevens uit de Regionale Energie- en KlimaatStrategie
- bekende plannen van gemeenten, woningbouwcorporaties, etc. met betrekking tot vernieuwing/aanpassing/renovatie
- ...

EENDUIDIG UITGANGSPUNT

Voor het verdere verloop van het proces is het essentieel dat alle betrokken partijen de verzamelde informatie (h)erkennen als een juiste basis voor de rest van het proces. Het kan handig zijn om deze verzamelde informatie een formele status te geven, bijvoorbeeld via een gezamenlijke verklaring van de betrokken partijen, waarmee zij aangeven dat de verzamelde informatie een adequate en juiste weergave vormt van de bestaande situatie.

BESLISMOMENT 1

Opties inventariseren en vergelijken

REALISTISCHE OPTIES

Er is inmiddels voldoende kennis aanwezig om op basis van de kenmerken van de bebouwing, de op regionaal niveau beschikbaarheid van energie- en warmtebronnen en de staat van de aanwezige energienetwerken een eerste ruwe indicatie te geven wat een realistische opties voor de toekomstige energie-infrastructuur in de betreffende wijk of buurt lijkt te zijn. Hiermee wordt een voorlopige schifting van opties in veel gevallen al snel mogelijk.

VERGELIJKEN VAN DE WERKELIJKE KOSTEN

Bij het afwegen van de opties voor de infrastructuur worden de werkelijke kosten van de verschillende opties met elkaar vergeleken: welke levert tegen de laagste kosten de hoogste CO₂ winst³.

Per optie wordt gekeken naar de werkelijke kosten die nodig zijn voor het aanpassen en vervolgens beheren en exploiteren van de energie-infrastructuur én naar de kosten die een gebruiker moet maken voor het verbruik, om zijn huis te isoleren, apparatuur aan te passen etc. Maar ook naar kosten die elders in de keten zouden kunnen worden veroorzaakt: verzwaring van de netten, creëren van opslag, extra opwek capaciteit etc.

Er zijn verschillende modellen beschikbaar die kunnen helpen bij het vergelijken van de opties en/of die kunnen aangeven welke opties leidt tot de laagste integrale kosten en de hoogste CO₂ winst.

Het Expertise Centrum Warmtetransitie zal aan kunnen geven welke modellen in welke situatie gebruikt kunnen worden, wat daarbij de onzekerheidsmarges zijn, welke uitgangspunten gehanteerd kunnen worden etc.

³ Let wel: omdat het uitfasen van aardgas de randvoorwaarden is, is vergelijken van de duurzame opties met het bestaande, op aardgas gebaseerde systeem, niet aan de orde. Het gaat hier alleen om het onderling vergelijken van de duurzame alternatieven

HET DEKKEN VAN DEZE KOSTEN VERGT LANDELIJKE AFSPRAKEN

De vraag hoe deze kosten vervolgens gedekt gaan worden, vergt nog landelijke afspraken. Binnen de bestaande regelgeving, de kosten- en tariefstructuren en binnen het opslagen- en belastingregime, is het duurzame alternatief vrijwel altijd duurder dan de huidige, veelal op aardgas gebaseerde warmtevoorziening. Om de maatschappelijke acceptatie van het duurzame alternatief te verhogen, moeten ook hiervoor op landelijk niveau afspraken gemaakt worden.

Hetzelfde geldt voor de business case van warmtebedrijven. Onder het huidige regime is het behalen van een redelijk rendement vaak zeer moeilijk. Als vanuit energetisch oogpunt (beschikbaarheid van voldoende duurzame bronnen) een collectief net de optimale keuze lijkt, maar dat collectieve net niet rendabel geëxploiteerd kan worden, moet bekeken worden of daar een oplossing voor kan komen. En om nu te voorkomen dat in elke specifieke situatie dit opnieuw verzonnen moet worden, lijkt het verstandig om ook hierover landelijke afspraken te maken.

VOORBEELD

	WARMTENET	DUURZAAM GASNET	ALL-ELECTRIC
KENMERKEN GEBOUWDE OMGEVING	++	+	-
ONTWIKKELING ENERGIEVRAAG	+	+	+/-
BESCHIKBAARHEID DUURZAME WARMTEBRON	??	?	+/-
KENMERKEN AANWEZIGE ENERGIENETWERKEN	-	++	-
EXTRA RUIMTEBESLAG	++	++	--
FLEXIBILITEIT	-	+	+/-
INTEGRALE KOSTEN (COLLECTIEF)			
INTEGRALE KOSTEN (PER BEWONER)			
POTENTIELE CO ₂ WINST			

WANNEER
KOMT **WELKE** WIJK
AAN DE BEURT EN
WAT WORDT DAAR
DE UITEINDELIJKE
ENERGIE-
INFRASTRUCTUUR?

BEPALEN NATUURLIJKE MOMENTEN

- RENOVATIE-PLANNING WONINGBOUWCORPORATIES
- VERVANGINGEN GASLEIDINGEN, RIOLERING, WATERLEIDING, OPENBARE RUIMTE
- SOCIAAL-ECONOMISCHE OMSTANDIGHEDEN
- DRAAGVLAK BIJ BEWONERS VOOR WIJKAANPAK
- ETC.

Planning: synthese afwegingsleidraad en momentum

COMBINEREN MET ANDERE PLANNEN

Bij het maken van de planning, het antwoord op de vraag 'wanneer komt welke wijk aan de beurt om een alternatief voor het aardgas aan te gaan bieden, komen ook andere aspecten aan bod dan alleen de financiële, technische of energetische.

Dat zijn bijvoorbeeld de plannen die een gemeente heeft met betrekking tot aanpassingen in de openbare ruimte, de plannen die een woningbouwcorporatie heeft met betrekking tot de renovatie van de woningen, de plannen die de netbeheerder heeft met betrekking tot de aanpassing van de netten.

MAATSCHAPPELIJKE FACTOREN

Maar ook maatschappelijke factoren kunnen een rol spelen, bijvoorbeeld de wens en noodzaak om een bepaalde wijk eerder of juist later aan te pakken. Ook het eigen initiatief van een buurt of een wijk kan een reden zijn om juist daar aan de slag te gaan.

LAAGHANGEND FRUIT

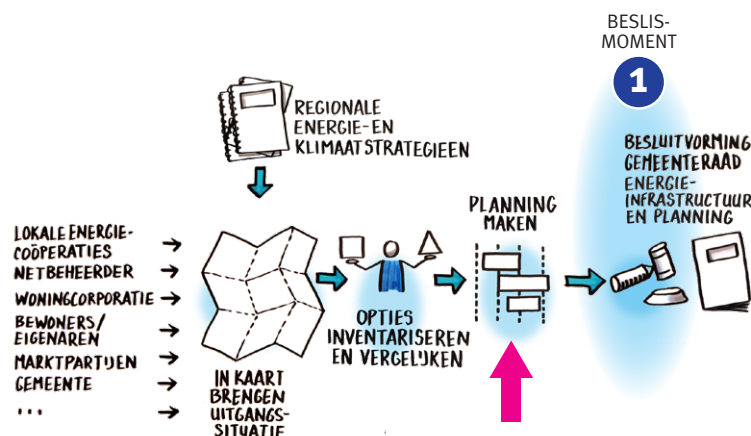
En natuurlijk speelt ook een rol welke wijken/buurtten met nu bekende technieken relatief makkelijk kunnen worden aangepast ('laaghangend fruit') en voor welke wijken/buurtten beter gewacht kan worden op nieuwe of verder doorontwikkelde technieken.

VOORSPELBAARHEID VOOR WONINGEIGENAREN

De planning in geheel moet erop gericht zijn dat de warmtevoorziening in 2050 vrijwel geheel zonder fossiel aardgas geschiedt. De planning moet enerzijds zekerheid en voorspelbaarheid bieden aan woningeigenaren en investeerders, anderzijds voldoende ruimte laten voor nieuwe technieken, andere inzichten en onverwachte innovaties.

NU AL EEN KEUZE MAKEN WAAR DAT KAN

Voor veel wijken en buurten zal het mogelijk zijn om na het afwegen van de verschillende opties een keuze te maken welke energie-infrastructuur daar uiteindelijk zal komen te liggen en ook aan te geven wanneer deze aan de beurt zijn om het duurzame alternatief te implementeren. Maar er zijn ongetwijfeld ook buurten, wijken en gemeenten waarvoor die keuze nog niet gemaakt kan worden. Dat betekent dat rond 2021 voor een deel van de gemeenten, wijken en buurten de keuze helder is; voor de rest wordt die dan later gemaakt.

Door samen plannen te maken ontstaat draagvlak

FORMEEL BESLUIT VAN DE GEMEENTERAAD

Het uiteindelijke voorstel welke energie-infrastructuur er in een bepaalde wijk/buurt komt te liggen en wanneer deze aan de beurt is, moet bekrachtigd worden door een formeel besluit van de gemeenteraad.

CO-CREATIE

Idealiter kan dat voorstel dan rekenen op voldoende instemming van de belangrijkste partijen. Om die kans zo groot mogelijk te maken, is dat plan tot stand gekomen in een proces van co-creatie. Dus niet een expert die met een rapport komt, maar een goed georganiseerd en begeleid proces waarin deze belanghebbenden met elkaar in gesprek gaan, samen informatie verzamelen en delen, samen opties vergelijken en samen de planning maken.

Ondanks dat zal lang niet altijd elk voorstel dat aan de raad wordt voorgelegd op de volledige instemming kunnen rekenen van alle betrokken partijen. Dat is een illusie. Je kan er echter wel naar streven dat de partijen hun inbreng herkennen en erkennen dat hun belang ook is meegewogen in het voorstel.

ZIENSWIJZE

Voorafgaand aan de besluitvorming in de raad kunnen de betrokken partijen hun zienswijze kenbaar maken. Provincies en regio kunnen zo aangeven in hoeverre het voorstel aansluit bij de regionale energie- en klimaatstrategieën; netbeheerders kunnen wijzen op de financieel en technische uitvoerbaarheid; gebouweigenaren, warmte- en energieleveranciers kunnen aangeven in hoeverre hun belang voldoende heeft meegewogen etc.

De ervaring leert echter dat als deze partijen op de juiste manier zijn betrokken bij het maken van de plannen (=co-creatie), deze zienswijze in de meeste gevallen positief zal zijn.

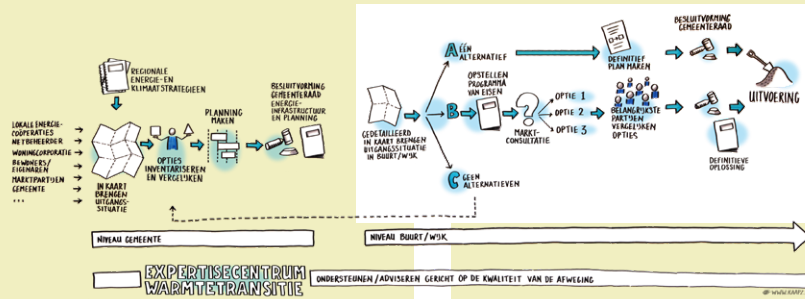
POSITIE GEMEENTERAAD

Natuurlijk staat het een gemeenteraad altijd vrij op af te wijken van het zo tot stand gekomen voorstel. Als dat tot grote wijzigingen leidt, zal dat op zijn beurt echter weer kunnen leiden tot het in beroep gaan door één van betrokken partijen.

De beroepsprocedure die dan volgt, zal worden uitgewerkt conform en binnen de kaders van de AWB. De beroepsinstantie zal vooral kijken of in het proces waarin het voorstel tot stand is gekomen, gebruik gemaakt is van de getoetste en erkende kengetallen en modellen; of alle informatie voor iedereen op tafel lag en of alle partijen op een juiste wijze hun inbreng hebben kunnen leveren.

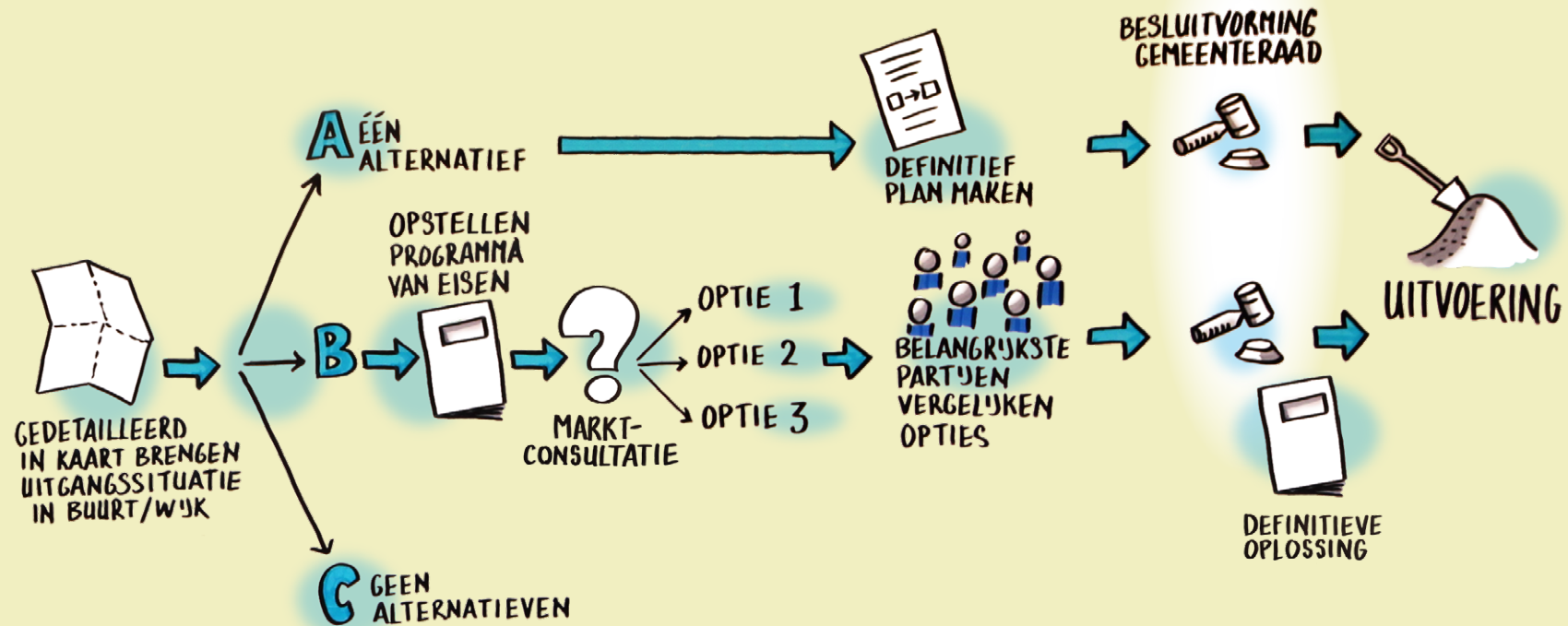

BESLISMOMENT 2

BESLIS- MOMENT

2

2

De uiteindelijke keuze op wijk/buurt niveau

WIJKAANPAK IS ALTIJD MAATWERK

Met het tweede besluit van de gemeenteraad wordt een keuze gemaakt voor het definitief alternatief voor het aardgas. Dat proces is altijd maatwerk. Het zal in veel gevallen wel starten met het opnieuw in kaart brengen van de uitgangssituatie, maar nu op een veel gedetailleerder niveau. De keuze die bij beslispunt 1 is gemaakt kan worden nu definitief. Veelal zal dat leiden tot een herbevestiging van de keuze die al bij beslispunt 1 is gemaakt, soms zal echter blijken dat geen van de alternatieven die op dat moment beschikbaar zijn nog haalbaar zijn binnen de tijd die bij beslispunt 1 is afgesproken.

Dat besluit kan grote impact hebben op alle betrokken partijen. Gebruikers worden nu direct geconfronteerd met de voor- en nadelen die elk alternatief met zich mee brengen. Om te zorgen voor een zo groot mogelijk draagvlak onder alle belanghebbenden en met name onder de eindgebruikers, vergt ook het voorbereiden van dit besluit een zeer zorgvuldig proces.

- Als het een all electric wijk wordt, is duidelijk wie zorgt voor de eventuele noodzakelijke aanpassingen van het elektriciteitsnet: dat doet de netbeheerder. Maar verder moet ook hier nog heel veel bepaald worden: hoe en door wie worden de installaties in de woningen aangepast? Gebeurt dat collectief of individueel? En kan dat gecombineerd worden met de aanleg van zonnepanelen, wijkopslag, etc. etc. Wie gaat dat dan doen?
- Bij een duurzaam-gas wijk is ook duidelijk wie de energie-infrastructuur aanpast. Dat is de verantwoordelijkheid van de netbeheerder. Maar in dit soort wijken spelen weer andere vragen, zoals: hoe zorgen we voor voldoende duurzaam gas? Wie is verantwoordelijk voor de aanpassingen in de woningen en van de installaties?

- Als er een collectief warmtenet wordt aangelegd, moet nu bijvoorbeeld worden bepaald of dit een laagtemperatuurnet of een hoogtemperatuurnet wordt. En wie dat net gaat aanleggen en exploiteren. En of het zinvol en mogelijk is om de installaties in de woningen collectief of juist individueel aan te pakken. En of dat gecombineerd kan worden met bijvoorbeeld het aanbrengen van allerlei isolatie voorzieningen, warmteopslag, zonnepanelen etc. etc.

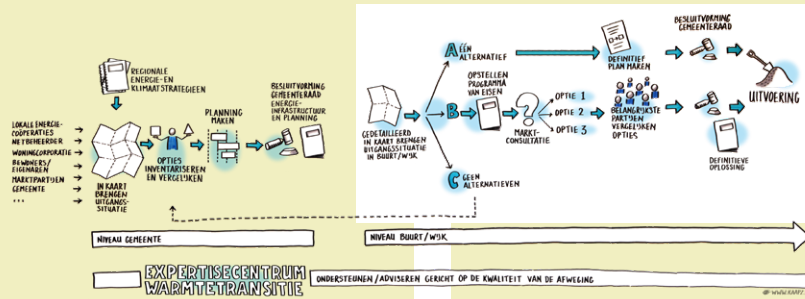
Eén ding staat vast: in alle gevallen zal voortvarend moeten worden gewerkt aan het verminderen van de warmtevraag.

INNOVATIEVE OPLOSSINGEN

Marktpartijen zullen met name in deze fase worden uitgedaagd om met innovatieve oplossingen te komen, gericht op individuele bewoners of juist op het collectief.

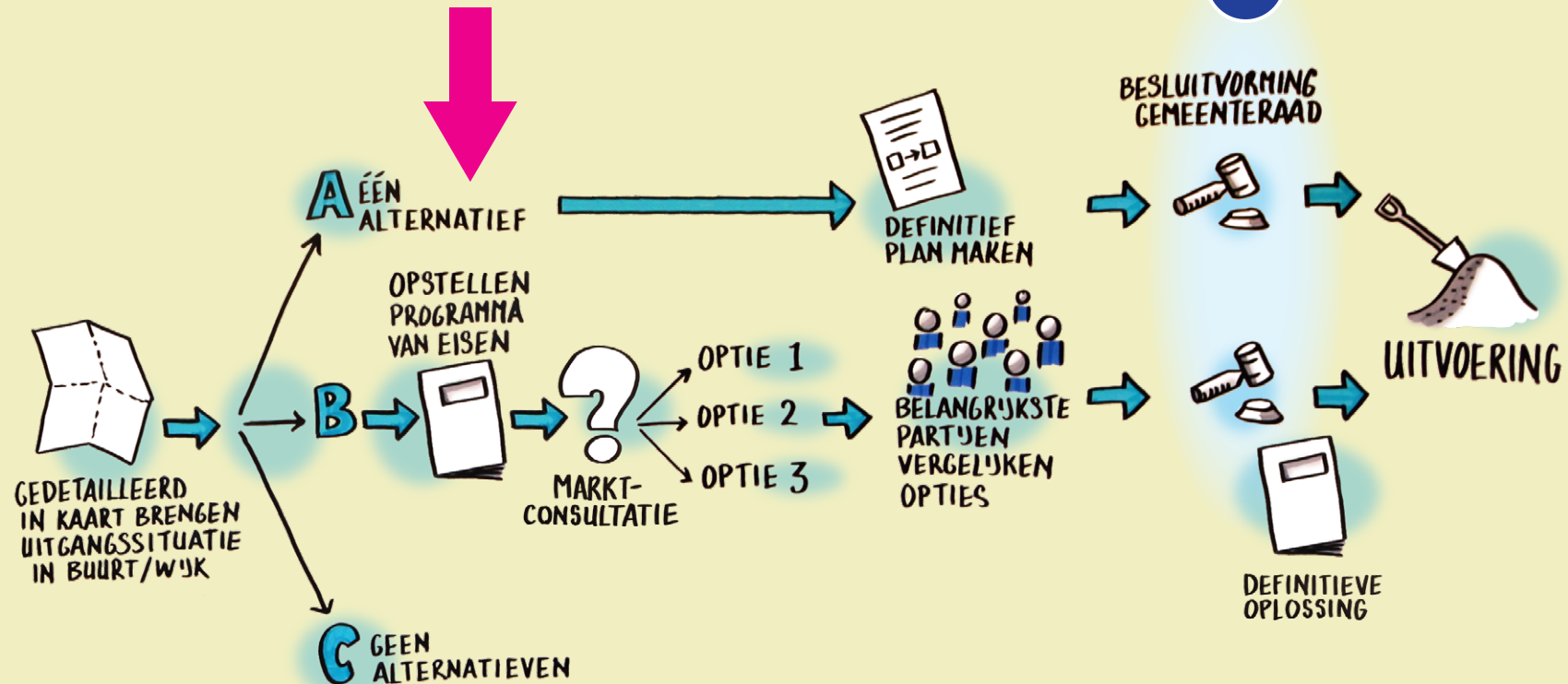
Maar ook nu weer zal uiteindelijk de gemeenteraad het definitieve voorstel met een formeel besluit moeten bekrachtigen. Er moet immers uiteindelijk een besluit liggen met voldoende juridische basis om te garanderen dat het gekozen alternatief ook uiteindelijk gerealiseerd wordt.

BESLISMOMENT 2

BESLIS- MOMENT

2

Collectief warmtenet vergt een transparante marktbenadering

WIE MAG AANLEGGEN EN EXPLOITEREN?

Als blijkt dat voor de betreffende wijk een collectief warmtenet het alternatief voor aardgas gaat worden, start een proces waarin een keuze gemaakt moet worden voor de partij die deze voorziening mag gaan aanleggen en exploiteren. Daarbij moet dan wel rekening gehouden worden met de wet- en regelgeving voor het aanbesteden en gunnen.

Vaak is er al een partij actief in de gemeente. Dat kan een bestaande warmteleverancier zijn, of een lokaal initiatief dat kansen ziet om collectief warmtenet te gaan exploiteren. Als geen andere partijen interesse tonen, kan de gemeente kiezen met deze bestaande partij in zee te gaan. Ook dat vergt overigens nog wel een zorgvuldig proces om te voorkomen dat in een later stadium opeens toch een ‘concurrent’ claimt een beter aanbod te hebben.

Maar in steeds meer gevallen er zullen meerdere marktpartijen geïnteresseerd zijn en een aanbod willen formuleren. De gemeente moet dan een proces organiseren waarin op een transparante wijze tot een keuze gekomen wordt. Dat is geen sinecure. Er spelen allerlei complexe vragen zoals: hoe garanderen we ook op de langere duur leveringszekerheid? Hoe gaan we om met de (Europese) aanbestedingsregels? Hoe gaan we om met de risico's van bijv. een marktpartij die zijn belofte niet kan nakomen? Hoe gaan we om met burgers die de aanpassing in hun huis niet willen of kunnen financieren? Wat is precies de verhouding tussen gemeente en exploitant van het net?

ALLE BELANGHEBBENDEN

De ervaring leert dat het verstandig is om alle belanghebbenden, maar zeker ook de gebruikers, te betrekken. Dat vergroot de kans dat de uiteindelijke keuze op voldoende draagvlak kan rekenen.

DILEMMA'S

In deze fase steken nieuwe dilemma's de kop op. Deze richten zich bijvoorbeeld op de keuzeruimte die een eindgebruiker nog heeft. Vragen die opdoemen zijn bijvoorbeeld:

- mag een eindgebruiker in een wijk waar een collectief warmtenet ligt in alle gevallen toch kiezen voor een elektrische oplossing, ook als daarvoor het elektriciteitsnet moet worden verzwakt?
- kan een (bewoner-)eigenaar gedwongen worden mee te werken aan een collectieve aanpak, bijvoorbeeld als een geheel woonblok in één keer wordt aangepast?
- kan een (bewoner-)eigenaar kiezen om geheel niet aangesloten te worden op het energienetwerk en daarmee niet bijdragen aan de dekking van de kosten van dat netwerk?
- hoe ga je als gemeente om met buurtinitiatieven die strijdig zijn met de belangen van andere wijken/buurtten, bijvoorbeeld omdat de buurtinitiatieven een te groot beslag leggen op de beschikbare warmtebronnen?

Om te voorkomen dat het proces op lokaal niveau alsnog vastloopt is het verstandig om op nationaal niveau over dit soort dilemma's afspraken te maken.

Tot slot: wat moet ik nu gaan doen als wethouder....

En nu concreet: wat als je als wethouder wilt starten met de warmtetransitie in je eigen gemeente? Wat kan je doen?

EEN MOGELIJKE WEG

1. nodig bestuurders van de woningbouwcorporaties, netbeheerder, energie-coöperaties etc. uit voor een verkennend gesprek
2. bespreek met hen jouw ambitie en vorm een bestuurlijke regiegroep: maak van jouw ambitie de gezamenlijke uitdaging van deze groep. De bestuurlijke regiegroep stuurt het proces namens jou aan. Zonder je verantwoordelijkheid uit handen te geven, maak je zo de belangrijkste partijen mede-eigenaar van het proces. Je kunt immers niets zonder hen!
3. zoek en benoem een 'onafhankelijk' warmte-regisseur'. Verdeel eventueel de kosten daarvan over alle partijen die in de regiegroep zitten. Daarmee creëer je voldoende uitvoeringscapaciteit, die hard nodig is. De warmte-regisseur organiseert namens de regiegroep het gehele proces
4. kijk welke wijken of buurten naar jullie verwachting behoren tot de 'relatief eenvoudige gevallen, bijvoorbeeld daar waar het aardgasnetwerk op korte termijn (<5 jaar) toch vervangen moet worden'. Of waar al een eigen buurt initiatief gestart is. Of waar nauwelijks discussie bestaat over de vraag welke energie-infrastructuur in die wijk komt te liggen.
5. ga met die wijken aan de slag: maak samen met vertegenwoordigers uit die wijken een plan langs welke weg je de wijk/buurt van een alternatief gaat voorzien. Gebruik de procesbeschrijving uit deze brochure als richtlijn.
6. de warmteregisseur wordt vervolgens verantwoordelijk voor het organiseren van alle activiteiten die nodig zijn om het alternatief in de wijk te implementeren.
7. leer van deze ervaringen, zodat je straks in de omgevingsplannen voor de gehele gemeente een warmteplan kan maken waarin in ieder geval staat wat in een bepaalde wijk de energie-infrastructuur wordt en op welke termijn in die wijk het aardgas verdwijnt.

EN VOORAL

Beschouw dit alles als een leerproces. Het is iets nieuws, samen-besturen. Dus bespreek ook vaak met elkaar hoe je dat ervaart, of de werkwijze en spelregels die jullie hanteren nog wel voldoen. En of ieders belang op een juiste wijze en op de juiste momenten nog wel voldoende tot hun recht kunnen komen. En gebruik je ervaringen vooral ook om op regionaal en landelijk niveau de dialoog over de noodzakelijke richtlijnen en condities te voeden.

MEER INFORMATIE

POWERED BY YOU
INSPIRED BY ME

Eric Spaans
eric@kaapz.nl
06 537 300 66

Rolf Resink
rolf@kaapz.nl
06 502 305 80

Postadres
Damseweg 49
2975 LG Ottoland

Bezoekadres
Dorpsstraat 30A
3945 BL Cothen

www.kaapz.nl